

DOI 10.36074/logos-13.12.2024.028

СИСТЕМА ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ НАУКИ

Бортняк Катерина Василівна¹

---

1. кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук, навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ, УКРАЇНА
ORCID ID: 0000-0002-2135-3820

Держава, реалізуючи відповідну політику об'єктом якої є наукова та науково-технічна сфера, здійснює низку взаємопов'язаних заходів загальної мети яких полягає в забезпеченні всебічного та конкретного розвитку науки, а також досягнення нових інноваційних зрушень. Для цього реалізується низка державно-управлінських рішень та владних відносин. Їх загальний тренд укладається в межі управлінської діяльності, але має свої особливості пов'язані як власне з предметною площиною – наукова сфера, так і з цілями, які держава прагне досягнути на кожному етапі реалізації відповідних завдань. Зазвичай контрольно-наглядова діяльність має власну ієрархію таких цілей, хоча і здійснюється на досягнення загальної мети державної політики. Натомість буде хибним стверджувати, що державний контроль в науковій сфері переслідує виключно цілі номінального досягнення тих детермінант, які визначаються державою в якості орієнтирів розвитку науки. Оскільки ця сфера є значно більш гнучкою та невизначеною у своєму розвитку, то і цілі реалізації в ній контрольно-наглядової діяльності є суттєво ширшими і полягають скоріше в дотриманні загальних контурів реалізації державної політики, хоча мають і свої відмінні та специфічні риси. Однак, слід наголосити, що ефективність вказаної діяльності в сфері науки залежатиме в першу чергу від коректності та повноти визначення цілей контролю на кожному рівні та в кожному напрямку його здійснення. Об'єктивно найбільш інформативним є інституційний контроль, результати якого в свою чергу можуть впливати і на цілепокладання інших вимірів, сфер напрямків та рівнів реалізації контрольно-наглядової функції держави.

Інституційний контроль в сфері науки реалізується в межах та ґрунтується на загальних принципах діяльності відповідного органу державної влади у

ABSCHNITT 6.

RECHT UND VÖLKERRECHT

відповідній сфері державного регулювання суспільних відносин [1]. Побудова відносин в межах відповідної моделі здійснення контрольної-наглядової діяльності відбувається завжди за принципами ієрархії та підпорядкованості, а тому і сам контроль набуває в більшій мірі ознак імперативного способу реалізації саме владних повноважень однієї інституції по відношенню до іншої, а не з точки зору інтересів розвитку власне науки. Інституційний контроль здійснюється кожним суб'єктом владних повноважень, по відношенню до тих зовнішніх, підпорядкованих йому інституцій у вигляді відокремлених суб'єктів, які виконують наукові пошуки та наукове обґрунтування в сфері, що виступає зоною відповідальності для суб'єкту контролю.

Тут слід звернути увагу одразу на дві обставини: виключно прямий інституційний контроль забезпечує дотримання та виконання визначених цілей та законність використання державних ресурсів спрямованих а утримання підконтрольного суб'єкту; оперативність, релевантність та потенційно ефективність такого контролю є однозначно вищими за всі інші форми та моделі здійснення контрольної-наглядової діяльності держави в сфері науки. Саме тому інституційний контроль в сфері науки одночасно найбільш детермінованою, передбачуваною та прогностичною формою реалізації контрольної-наглядової діяльності держави в сфері науки. Крім того, реалізація такого напрямку контролю завжди характеризується більшою мірою імперативності по відношенню до об'єкту контролю та підвищеною юридичною значимістю наслідків його здійснення, що завжди мають форму владного припису або владного примусу, з урахуванням основної мети діяльності суб'єкту такого контролю.

Значно більш м'який інструментарій: спостереження, моніторинг – застосовується під час реалізації організаційного контролю в сфері науки, який здійснюється стосовно напрямків та тенденцій наукових досліджень і розвитку самої прикладної науки. Тут слід усвідомлювати, що держава приймаючи відповідні програми розвитку окремих напрямків наукових пошуків та галузевої науки повинна постійно оновлювати цілі та філософію таких програм, навіть змінюючи підходи до сприйняття та розуміння сутності форм та методів здійснення наукових пошуків. Основна цінність контрольної-наглядової діяльності в організаційному вимірі існування наукової сфери, проявляється в отриманні об'єктивної, повної та неупередженої інформації про стан розвитку наукової сфери, основні проблеми пов'язані із здійсненням наукової діяльності та подальшого використання її результатів. Акумуляція таких результатів наглядової діяльності мають утилітарне призначення для подальшого корегування чи запровадження нових підходів і напрямків державної політики в науковій сфері.

Наступний напрямок контрольної-наглядової діяльності – субгалузевий – має пряме відношення до попереднього, але стосується тих сфер державно-

владних відносин, які напряду не відносяться до наукової. Хоча, в більшості сферах зокрема економічного блоку, існує суттєва присутність суб'єктів відносин з приводу наукових пошуків, інноваційних технологій, трансферту технологій тощо. Майже будь-яка галузь промисловості має власні науково-дослідницькі центри та інститути підпорядковані, як правило або центральному органу виконавчої влади в даній сфері; або найбільшим підприємствам галузі. В цьому контексті здійснення контрольно-наглядової діяльності держави в сфері науки відбувається в тому числі МОНОм через відповідні департаменти та структурні підрозділи.

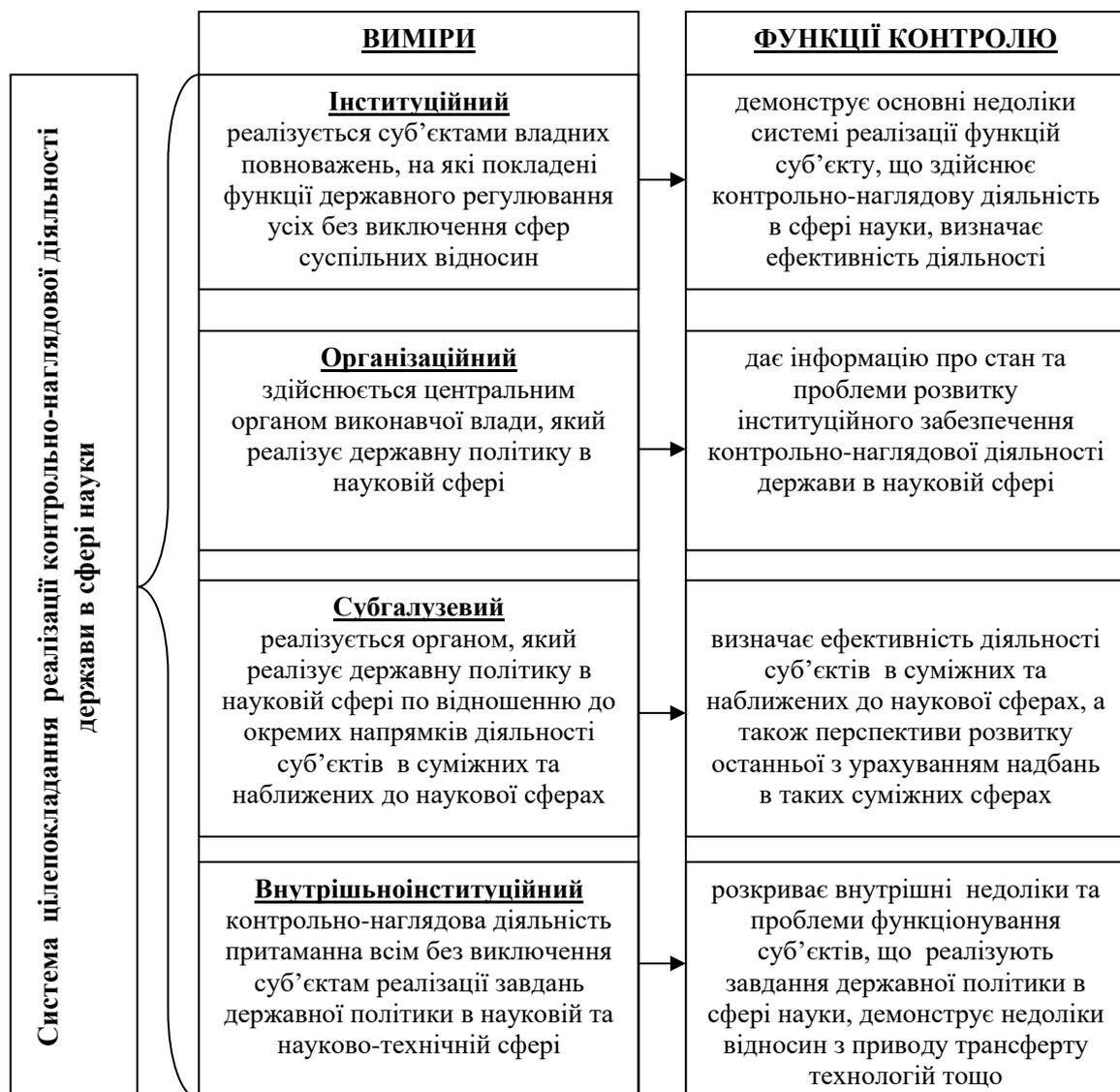

Рис. 1. Структура системи цілепокладання під час реалізації контрольно-наглядової діяльності держави в сфері науки

ABSCHNITT 6.

RECHT UND VÖLKERRECHT

Але суттєвим недоліком субгалузевого напрямку є те, що в його межах важко визначити однозначні та стабільні цілі здійснення контрольної діяльності. Держава не може забезпечити усталеність та уніфікувати управлінські підходи МОН до різних наукових центрів, структур тощо, але може забезпечити єдність методологічного забезпечення такого контролю. Яскравим прикладом можна навести навіть пп. 2 п. 3 Положення про МОН відповідно до якого на МОН покладається «убезпечення формування та реалізації державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності». Саме таке формулювання автоматично виносить за лапки саму можливість реалізації контрольної-наглядової діяльності в науковій сфері. Структура внутрішньоінституційного контролю складається з таких взаємопов'язаних компонентів, які стосуються всіх підрозділів, дій і процесів в системі суб'єкту владних поноважень: внутрішнє середовище (середовище контролю); визначення цілей; ідентифікація ризиків; оцінка ризиків; управління ризиками; заходи контролю та моніторингу; інформація та комунікація. Таким чином, цілями здійснення внутрішньоінституційного контролю, для потреб даного дисертаційного дослідження, слід визначити ті, реалізація яких дасть змогу отримати нові перспективні напрямки підвищення ефективності загальної діяльності суб'єкту владних повноважень, в тому числі в сфері контрольної-наглядової діяльності. Загалом, аналізуючи структуру зображену на рис. 1. можна зробити висновок про те, що різні напрямки та форми здійснення контрольної-наглядової діяльності суб'єктів владних повноважень в науковій сфері, спрямовані на забезпечення реалізації державної політики в даній сфері. При цьому кожен зі зрізів системи цілепокладання виконує певні функції по відношенню до інших зрізів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Мельничук О.В. Державне регулювання наукової діяльності: зарубіжний досвід та можливості для України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2021. № 24. С. 25–30.